

TÜRK DİLİ VE KÜLTÜRÜNÜN ALMAN DİLİ VE KÜLTÜRÜNE ETKİLERİ

The Influences of Turkish Language and Culture on German Language and Culture

Influence de la langue et de la culture turques sur la langue et la culture allemandes

Nejdet KELEfi*

ÖZET

Humboldt'un tabiriyle *canlı bir organi ma* olan bir dile başka bir dilden farklı alanlardan ve değişik yollardan kelimeler geçiyor. Bu yabancı kelimeler geçtiği dile ya yerleşiyor veya belli bir süre kullanılıp kayboluyorlar. Kelime hazinesinden bir dilin hangi dillerden ve kültürlerden etkilendiği, bunlardan hangileriyle iletişime girdiği anlaşılmaktadır. Bu yüzden dil tarihi ahlnda aynı zamanda kültür tarihinin bir unsurudur.

Almanca'daki Türkçe kökenli kelimeler bize bu dil ve kültür ulusları arasındaki bilimsel ve kültürel iletişim ve etkileşimleri yansıtmaktadır. İncelememizden anlaşılacağı üzere bu ilişkiler M.S 4. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Makalede Türkçe'den Almanca'ya geçen kelimeler ve bu iki dildeki kültür etkileşimi araştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Türk kültürü, etkilenme, kelime geçişi

ABSTRACT

Any language, which is a living organism as Humboldt defines, borrows words from other languages in different fields. These borrowed words become either a permanent or temporary part of the lexicon. A close look at the word-stock of a language may give us some idea about which languages and cultures this language has been influenced by or has been communication with. For this reason, history of language is an element of history of culture. Words of Turkish origin in the German language reflect the traits of scientific and cultural communication among these languages. The study explains that these relations date back to the 4th century. In the article we will investigate the turkish words used in german and also how the two languages have been influenced culturally by each other.

Key Words

Turkish culture, influence, words income

Alman dilinde, tüm kültür dillerinde olduğu gibi, çok sayıda yabancı kökenli kelime bulunmaktadır. Kaba tasviriyle bunlara ana dildeki (yaşayan) *abancu kelimeler* denmektedir. Alman dili içerisindeki durumlarına bakıldığında ise bunların büyük bir oranda artık yabancı olduğu dahi fark edilmemekte tamamen eski ve köklü bir kullanım yoğunluğuna sahip ve elzem kelimeler olduğu görülmektedir, dolayısıyla bunlar

artık *abancu* değil *alın ı* olarak adlandırılmaktadırlar. O zaman öncelikle alıntı teriminin tarifine dilbilim açıklaması getirmek faydalı olacaktır.

Alman dilbilimci *Winfried Ulrich*, *Ling is ik Temel Ka ramlar S l* adlı eserinde *alın ı* kelime; köken olarak yabancı olmakla birlikte taşındığı yeni dil ortamının telaffuz, çekim, vurgulama ve/veya yazım şartlarına o denli adapte olmuş ki, bugün artık yerli (gibi)

* Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fak. Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü Araştırma Görevlisi

kabul edilen kelimeler olarak tarif ediliyor. Buna örnek de Latince kökenli *m - r s* un Almanca'daki *a er* (duvar) veya Fransızca'daki *ca fe*'nin yine Almanca'daki *Kaffe* (kahve) biçimiyle hiç yadırganmadan yerli kelimeler (gibi) olarak kullanılması veriliyor (bkz. Ulrich 1981, s. 92).

Yabancı ve alıntı kelimeler bir dil içerisinde sadece kelime hazinesindeki dil alıntılarının bir kısmını oluşturmaktadır. Buna karşın daha büyük kapsamlı bir şekilde *alın ı Lehn raeg ng* söz konusudur. Bu kelimeler önce ve illa somut kelimeler olarak değil, bilakis içerik olarak bir dile giriyor; işin doğrusu alınan yeni-tanınmamış ve daha önceden görülmemiş-bilinmeyen bir nesnenin, bir tasvirin veya düşüncenin o dildeki urbası içerisindeki yansımaları oluyor ve *alın ı çe iriden (Lehn berse ng), alın ı ka ramlara Lehnbede ngen* kadar bir alanı kapsıyor Dilbilimci *O o Lendle* bu konuda görüşlerini şöyle ifade etmekte:

s er yabancı kelime ols n, is er alıntı e a alıntı şekillenme, b n d r mlarda alın ı bir şey in geçi i demek ir nedenle dil arihi daima nesne e k l r arihidir konomik, dini, sos al, ilmi, eknik, oli ik e arımsal alanda ba ka k l rlerin lman dilini, iris i anla rması hadisesinden e leni elek roni ine, e d eninden s ora m kelime ha inesini kadar e kilemi old k ları kelime ha inesinden ok nmak a ar bir nesnel e kile im e do rd dili e kileme ne icesi lman dili e k l r için bir ka anç mı, oksa rs l k anlamına mı gelir, ki inin ahsi e ideolojik de erlendirmesine g re de i se de, b kon dilbilim için me r bir sor e sor n de ildir Lendle , s 7

Bu makalede birçok dilden alınmış; yabancı kelimeye sahip Almanca'nın Türkçe'den hangi yol ve kaynaklardan kelime aldığını ortaya konulup, kelime alıntısının kültürel iletişimle nasıl para-

lel gittiği de bu arada açıklanmış olacaktır.

Türkçe ile Almanca'nın teması ve etkileşimi:

Bu iki dildeki temas aslında Almanların Etzel dediği Attila yönetimindeki Hun Türkleri'nin Orta Avrupa içlerine kadar girdiği M.Ö. 374'lü yıllara dayanmakta ise de makale sınırlarını çok aşağıcağından 10. yy sonrasında günümüze dek olan etkileşim ve kültür-dil alıntılara yer vermek zorunluluğu hasıl oldu. Türk-Alman dil-kültür ilişkileri yoğun olarak Haçlı seferleriyle başlar, İstanbul'un fethiyle (1453) doruğa ulaşır. Savaş merkezli bir ilişki seyrinde devam eden bu etkileşim negatif anlamda bir imaja sahiptir. 1096-1270 yılları arasında yapılan sekiz Haçlı Seferi'ne Almanlar II. Konrad (2. Haçlı Seferi), Batı Roma İmparatoru Alman Friedrich Barbarossa (3. Haçlı Seferi), Almanya İmparatoru VI. Heinrich (4. Haçlı Seferi) ve II. Friedrich (6. Haçlı Seferi) ile katılmışlardır. Özellikle II. Friedrich, Farabi ve İbni Sina gibi bilginlerin eserlerini ve savaş malzemesi yapan Türk ustaları Almanya'ya götürür. Bu kralın oğlu Frederick zamanında Türkler din değiştirmeye zorlanmış, kabul etmeyenler Almanya'da barındırılmamıştır.

Tüm Avrupa'da olduğu gibi Alman dilinin konuşma havzalarında da 1453'ten sonra kesif bir "Türk tehlikesi", "ezeli düşman", "Türk sürüleri", "gaddar ve barbarlar" olarak savaşan tarafa yenilmenin getirdiği psikolojik kin ve nefretten kaynaklanan hakaretimiz, düşmanlık dolu kelimeler kullanılmakta, dilinden ve kültüründen önce Türk adı durdurulması ve yok edilmesi gereken bir baş düşman kavramı olarak dile geçmekteydi. Türklerin 1071 Anadolu fethiyle Türklere karşı başlayan düşmanlık ve rekabet, Haçlı Seferleri'ni başlatan Papa Bonifaz III (1295-1303) ile daha dinsel bir boyut kazanmış, İslâm ile özdeşleştirilmiş olan lider Türkler sadece

Almanlar'ın ("teutsche Nation") değil tüm Hıristiyanlığın ("Republika Christiana") düşmanı olarak lanse edilmiştir.

1450-1460'lı yıllarda Westfalen Alman Prenslüğünde Papa V. Nikolaus "Türk tehlikesi"ne (Türkengefahr) karşı uyarmak için haçlı vaizleri göndermişti (bkz. Schreiber 1938, s.75). 1453'den beri son hızını alan Türk akınlarına paralel gelişen düşmanlık ve kıskançlık 1522 Rodos başarısından sonra hınca kapılan Almanca konuşan toplulukların köpeklerinin adını "Türkenhund" (türkköpeği), "Bluthund" (kanköpeği) koymalarına kadar varacaktır. Despot Türk imajı halk edebiyatına da yansıyor ve binlerce kin ve düşmanlık dolu halk ezgileri oluşacaktır. Özyurt'un da belgediği gibi Alman kültür havzasında Türk imajı evvela tüm Hıristiyanlığı tehdit eden bir dini düşman olarak belirginleşmiştir;

Türk geldi yine sınırlara

Dinle ki neler etti,

Bizleri kadın erkek evlerimizden atıp

Herkes biliyor ki ne korkunçtur,

Küçük büyük herkesi kesti¹ (Özyurt 1972, s. 22)

15., 16. ve 17. yüzyıllarda Avrupa iki tehlikeden çok ürküyordu: Birincisi İspanya'da Granada'nın fethiyle (Philipp II, 1499) son bulan Arap hakimiyetinin son unsuru olup zorla Hıristiyanlaştırılan veya ölüm korkusu yüzünden takiyen resmen din değiştirmiş görünen Arapların (Moriskler) halen gizlice İslâm dininde oluşları ve çoğu kentlerde -örneğin Almeria'da- o zamanki nüfusun % 90'ını oluşturmaları, ikincisi ise Türk hakimiyetinin genişlemesidir. Bu iki siyasi ve kültürel unsurun çatışması dili de etkilemiştir. İşin içinde bir de kilisenin dini propaganda çalışmaları ve tahrirleri vardır. Haçlı Seferleri'nin kilisece organizasyonu yanı sıra ilk profesyonel uydurma belgelerle batıyı Türkler aleyhine manipüle eden bir mektup örneği 1448 tarihli Kosova (Hunyady) Savaşı sonrası ortaya çıktı;

*iris i an cese leri rene sır larında
sere ser e, al kanlara bo anmı lar,
inançsı ların T rkler kaş edili or K
cese leri rene e eşinin b arafında si-
ah kanlar içinde feiler , S*

16.yy'da ise kilisece (Bişof Fabri) kullanılan bir ayin hitabı şöyle;

*G k al ında T rklerden daha fena,
ah i e k ş ah bir e an ok nlar
a e cinsi e a ır e me ler e gençleri
de a luları da merhame e meden do-
rarlar e annelerin karnından olmamı
me eleri çeki alarak arçalarlar.*
(Knappe 1949, S. 22)

Avrupa şehirlerinde 15. yy dan itibaren öğlenleri yarım saat içinde üç kez çalınan ve Türk tehlikesini canlı tutmayı amaçlayan *T rk çanları* (Türkenglocke) yenilgiden korunmak için alınan tedbirlere bir örnektir. Bu çanlar esnasında diz çökülerek üç kez, Hıristiyanlığın Fatihası olan İncil'deki "Vaterunser ve Ave Maria" pasajları okunmuştur (bkz. Schilling 1895, s. 20). Bu dualar yoğun olarak Papa Kalixt III'ün 29 Haziran 1456'da Mora Yarımadası'nın kaybı ve Avusturya'ya akınlar dolayısıyla başlatılmıştır. Yine aynı Papa Türklere karşı oruç, dua ve günah çıkarma talimatnameleri yayınlamıştır (bkz. Schreiber 1938, s. 33). Alman topraklarında bu Haçlı Seferi propagandasını Dominikan Drontheim bişofu Heinrich Kalteisen üstlenmiştir. Doğulu meslektaşlarından öğrenmiş olduğu kehanet bilgisiyle sözde 1456 yılında tüm Türklerin yok edileceğini ön görmüştür (bkz. Pfeiler 1956, s. 26).

Protestanlığın kurucusu Luther gerçi Almanya için Türkleri tehlike görmüyor, zira İncil'deki mevcut "Üç Kesik Boynuzdan" Afrika, Asya ve Yuası'nanis-

*old n e nasıl nank r old n ,
Tanrı a kar ı nasıl k biri old n ,
k llarını e neslini nasıl oldan çıkardı-
ını, ihmal e i ini e k llandı ını re-
en adamdır O sana Tanrının i i bir
kamçısıdır ki on nla a ilacak e
anacaksın Lind , § 7*

Türkler her şeyden önce batının po-
litik düşmanı olarak görülmüştür. Lut-
her'in makalelerinden üçü42c başlığı bi-

timleri yine bunlar tarafından üstlenilmiştir. Gelenek gereği yeni isimlerini de bu asiller koymuştur. Bu vaftiz edilenlere soyad verilmemiş, ancak sonraları son ön adlar soyada dönüştürülmüş veya hemen bir soyad verildiyse esir olduğu bölgenin ismi konulmuştur, örneğin “Würzburger” (Würzburglu), “Weißenburger” (Weißenburglu) gibi (bkz. Abdullah 1981, s. 18-20).

1526’da Mohaç’ta Türklerin Macaristan’ı almaları, bu ülkeden zaptedilemeyen toprakların Avusturya Habsburg hanedanına kalmasıyla Türkleri geri püskürtme görevi (“Türkenabwehr”) artık Almanların olacaktır. Bu karşı koyuş 1529’da ilk başarısını almış, Türklerin Kanuni Sultan Süleyman devrinde Viyana’yı kuşatmaları başarısızlıkla sonuçlanmıştır (bkz. Ploetz 1972, s. 121).

Türk-Alman ilişkileri Kanuni döneminde Protestanlığa Osmanlı yardımıyla (1555 Augsburg Din Barışı) yumuşayacak, III. Selim zamanındaki Türk-Alman askeri işbirliği ve eğitim anlaşmaları ve I. Dünya Savaşından beri müttefik savaş partnerliği ile değişen global dünya siyasi yelpazeleri içerisinde olumlu yönde değişecek, dostluğa dönüşecektir, örneğin 1756 yedi yıl savaşlarında Prusya İmparatoru II. Friedrich Osmanlıdan yardım alır.

1683 yılında Türklerin II. Viyana kuşatmasının başarısız sonuçlanması ise bu iki ulus arasında süren uzunca savaşta yenilen tarafın kini, negatif kültürel saldırganlığı ve barbarlık-katliam suçlamaları psikolojik vehim ve eziklikten, kendilerinin de şaşıracağı bir kurtuluş ve sevince dönüşmüştür. Bir halk ezgisi bu sevinci şöyle dile getiriyor;

Sevin artık asil Viyana!

Sevin ki özgürsün artık,

Senin için ne kadar önemli

Türk despotluğundan kurtulman?

Kurtuldun artık, şimdi yeniden yaşa!

Tüm korkular bitti.² (Özyurt 1972, s. 264)

Avusturya tarihinde “Türk savaşları” adıyla anılan savaşlar 17. yüzyıl ortalarından itibaren IV. Mehmet yönetiminde yeniden toparlanan Türklerle Habsburg hanedanı yönetimindeki Avusturya-Macaristan İmparatorluğu arasında yapılmıştır. Önemli olaylar şöyle sıralanabilir;

1683 Viyana’nın Türklerce kuşatılması sonuçsuz kaldı,

1686 Ofen bölgesi Türklerden geri alındı, Türkler Macaristan’dan çıkartıldı,

1687 Macarlar Stephan tacını Habsburg hanedanına vererek Avusturya-Macaristan çifte monarşisinin kurulmasını sağladı,

1697 Zenta’da İmparatorluk baş komutanı Prens Eugen Türklerle yapılan savaşta kazandı,

1699 Karloviç antlaşması sonucu, Macaristan, Slovenya, Hırvatistan Avusturya’ya, Ukrayna ve Podolya bölgesinin büyük kısmı Polonya’ya kaldı. Türklerin elinde sadece Temeşvar civarı kaldı. Mora Venedik’e verildi,

1714-18 arası Türklerin Venedik’e saldırmaları Avusturya’yı da savaşa çekti. Prens Eugen Belgrad’ı Türklerden geri aldı (bkz. Ploetz 1971, s. 137-38).

Fransa, İngiltere, Rusya ve İtalya’nın sanayi devrimiyle elde ettikleri güçle emperyalist hedeflerini artık hayalden eyleme geçirmesi ve yoğun dünya paylaşım hareketleri, sanayisi gecikmiş ve özellikle Fransa ile geleneksel çekişme ve rekabeti olan Almanya’yı ve o günlerin yalnız adamı olan Osmanlı’yı ittifağa sürükleyecektir. Bu vesileyle daha çok askeri eğitim işbirliği yapılacak ve Alman subayları 1882 yılından sonra Türkiye’ye eğitmen olarak gelecektir. Türk askerî ve az da olsa sivil öğrencileri Almanya’ya eğitim için gidecek, fakat Tanzimat’la başlayan Fransız kültürünün hayranlığının getirdiği yaşam tarzlarının Almanca’sına adapte olacaklardır. Bunlardan biri de ülkeyi hiç yoktan 1.

Dünya Savaşına sokan Alman hayranı olduğu tarihçiler tarafından tespit edilen Enver Paşadır. Enver Paşa Almanların asla yenilemeyeceği sanıyla 1. Dünya Savaşı'na onların yanında ülkeyi savaşa sokar. Bu yıllarda Osmanlı topraklarında Alman kolejleri açılmış ve bu okullarda 500'e yakın Hristiyan misyoner görev yapmıştır.

1960-80 yıllarındaki Türk işgücü göçüyle Almanlarla olan kültürel diyaloglar yeni fakat çok enteresan bir boyut alacaktır. 1985 yıllarından itibaren ise Türkler artık Avrupa'ya vize ile girebilecek ve Almanya'da yine istenmeyen bir unsur olacaktır. Yenilerde ise Alman ve Almanca ile Türk ve Türkçe arasında işçi Türk göçmenlerle olan 35 yılı aşkın birlikte yaşamın getirdiği imaj ve iletişimler bolcadır. Döner, Kebab, Raki, Kanake (maganda), Teestube (kahve), Bazaar (pazaryeri) gibi yaygın terimsel kelimeler ve çok karmaşık ve problemlili sosyo-kültürel ilişkiler Alman halkı ve Türk azınlık arasındaki kaçınılmaz ve kesif, trajik ama her açıdan farklı, düşündürücü ve renkli ilişkiler sergilemektedir. Almanya'nın her şehrinde camili ve kahveli tipik bir İstanbul mahallesi bulmak artık Almanların da alıştığı görünüm ve yaşam tarzlarını birlikte getirmiştir.

Örneğin Berlin Kreuzberg semti Almanlar tarafından "kleines Istanbul" (küçük İstanbul) olarak adlandırılmaktadır. Dışişleri bakanı Ş. Gürel'in açıklamasına göre 1 milyon 998 bin 534 Türk vatandaşı halen Almanya'da yaşamaktadır ve bunların büyük bir kısmı artık Alman vatandaşlığına geçerek (2002 yılı itibarıyla 400 bin kişi) orada kalıcı olmuşlardır (bkz. Posta Gazetesi, s.12). Bunlardan 30-40 bin Almanın Türklerle evlenmiş olduğu bildirilmektedir. Türkiye'ye evlenerek yerleşen Alman sayısı 600-800 civarındadır. Bu sayılar Alman-Türk nüfusunun oranı içinde çok düşüktür. Ama öyle yada böyle artık Amanlar

ile Türkler her alan ve zeminde iletişim içerisindedir. Her Alman şehrinde cumartesi kurulan Türk pazarlarında Alman müşteriler olduğu gibi, Türk doktor muayenehanelerinde de Almanlar tedavi olmaya başlamıştır.

İşçi topluluğundan, işadamı, üniversite öğrencisi veya turizmciye kadar her alanda Alman-Türk teması sağlanmaktadır. Fakat Alman kültürel politikalarında "Uyum" adı altında azınlığın asimile edilmesi hedeflenmekte ve Türkçe'nin örneğin eğitim dili olmasına izin verilmemektedir. Haliyle Türk kültürünün korunabilmesi gittikçe zorlaşmaktadır. Bu yüzden 3. kuşak Avrupa Türk'ünün kelime hazinesinde artık Türkçe kelimeler aramak anlaşmak için daha uygun bir yol herhalde.

Tarih boyunca sosyolojik boyutlarına da değinilen Türk-Alman iletişiminin Alman diline etkisi konusuna aydınlık getirmesi bakımından yakın zaman dilimine dek oluşan Türklerle ilgili Almanca terim ve deyimleri vermek yararlı olacaktır:

einen T rken ba en Türk yapmak (Anında esinlenen çare, 1895 yılında Kaiser Wilhelm Kanalı açılışı sırasında barış amaçlı kutlama törenlerinde Türk gemileri geçerken Türk Milli Marşının notaları ellerinde olmadığından Alman bandosunun bildikleri bir Alman besteyi çalmaları ile oluşan bir deyim (Küpper 1968, s. 417)

gra sam ie die T rken; Türkler gibi acımasız (Alman türkülerinde geçen deyim)

G gelh f der Z ckergeb^a ck Türk (yeniçeri) şapkası, kukuleta şeklinde bir tatlı, 1396 tarihinden beri biliniyor. (Grimm, 1952, s. 52)

ha sen ie die T rken; Türkler gibi ortalığı karıştırmak, yıkmak

ekmek ekme Almanya'da esir düşen Türk askerlerinin ekme istemelerinden anlaşılan "ekmek" (sözlü aktarım, yazılı olarak ispat edilmemiştir.)

h rra Schlag Lo s Haydi vur!
(Vurha)

7 *Ko f ch das* (başörtüsü)

K mmel rke der Ot Türk, 1810'lu yılların kimyon bitkisiyle beslenen üniversite öğrencilerinin aralarındaki argosu.

schlimmer als der T rke Türkten daha kötü

T rkba ff der Türk düğümü (halı dokuma sanatında), bu deyim Farsça'dan Almanca'ya geçmiştir

rki sieren; türkleme, Türk şekli vermek

12. Turkmene (der); Türkmen

13. Turkmenisch; Türkmen dili

T rkologie (die); Türkoloji

T rkologisch; türkolojik

16. Turksprache (die); Altay dil grubuna ait Türk halklarının dili; Turkmenisch (Türkmençe), Kirgisisch (Kırgızca), Tatarisch (Tatarca), Türkisch (Türkiye Türkçesi), Mongolisch (Moğolca)

7 *T rk a ar* (der); Tatarca konuşan Türk

18. Turkvolk (das); Doğu ve güneydoğu Avrupa veya orta, kuzey ve küçük Asyada yaşayan Türk halkı; örneğin Baschkiren (Başkırtlar), Kasachen (Kazaklar), Kirgisen (Kırgızlar), Turkmenen (Türkmenler), Usbeken (Özbekler) gibi.

T r ism s (der); yabancı dillerdeki Türkçe dil unsurları

T rk S lan Türk, Sultan; köpek adları, 1810 yılından beri

T rke der-die ; Türk

T rkei die ; Türkiye

rken- er rken;; sahtesini yapmak

rken, einen T rken s ellen - türkleme, veya bir Türk koymak (savaş eğitiminde temsili düşman), 1900'den beri biliniyor.

T rkenalmo sen Türk sadakası; Türkler yüzünden ortaya çıkan fakirlere yardım parası

T rkenang s der Türk korkusu; Türkler geliyor *kork s*

7 *T rkenbl* (das Türk kanı; kırmızı şarap karışımı sert içki. 1716 yılından beri

T rkenbr derschaf Türklere karşı kardeşlik dayanışması denen bu kavram 17. yy'da Avusturya-Viyana'sında "Üç Tanrılık'ın Türke Karşı Kardeşliği" –Die Türkenbruderschaft der Allerheiligsten Dreifaltigkeit" ortaya çıktı

T rkenb nd (der) Türk örtüsü – (Türk tipi baş örtme), 1817 yılından beri

T rkenkrieg; (Almanlarla yapılan tarihi) Türk savaşları

31. Türkenlilie (die); lilium martağa, Türk zambağı

rken n s sig Türk gibi (ağır savaşçı), 1860'tan beri

T rkenno die Türk yoksulluğu; Türk savaşları yüzünden Alman halında baş gösteren fakirlik

T rken redig en die Türk vaizleri; Türk yoksulluğu sonucu Georg Scherer gibi kilise vaizlerinin bilinen yardım kampanyalarını teşvik için yaptıkları konuşmalar. Johannes von Capistrano adlı Franziskaner [Franz von Assisi (1181-1226) tarafından kurulan keşiş cemiyeti] tarafından toplattırılan Haçlı ordusu 1456'da Hunyady'de Macarlar'ın yardımına koşmuş ve Belgrad'ı Türklere bırakmamıştır. Ayrıca "Das Rhedener Bruderschaftsbuch" bu "Türklere Karşı Kardeşlik Cemiyet"lerinden biriydi ve amacı savaş esirlerini satın alma yoluyla Türklerin elinden kurtarmaktı. (Schreiber 1938, s. 74)

T rken sa el (der); uyluk kemiği çukuru (Anatomi)

T rken s echer (der); Türk bıçaklayan (bıçakla ölüm tehdidinde bulunan kişi) -1861'den beri-

7 *T rken s e er* (der); Türk savaşlarında esir düşenler için fidye parası amaçlı vergi,

T rken a be (die); Türkiye'den 1945'te Almanya'ya getirilen güvercin (Streptopelia decaocto)

T rken a fen (das); 17. 18. yüzyıldaki esir Türklerin vaftiz edilmesi

rkisch; Türk olan

41. türkische Gräber (die); Almanya'daki 18. yy dan beri varolan Türk mezarlıkları (Berlin, Hannover, Münih gibi şehirlerde bulunmaktadır)

T rkischro das ; Türk kırmızı-

sı

T rkischro l das ; birçok kimyasal madde reaksiyonuyla üretilmiş yıkama, boyama, tekstilde kullanılan bir kahverengi yağ

T rko (der); İtalyanca asıllı kelime Türk demek, ancak Almanca'daki kullanımıyla Fransız sömürgesi ordusundaki renkli giyinikli Fransız askeri anlamındadır.

Türkçe ile olan ve mutad olarak bir kelime alıntısı için normal olan vesile ve şartlar ister yazılı ister sözlü olsun aracımsız iletişimlerdir, bugüne kadar tesbit edilen **Almanca'daki Türkçe kelimeler alfabetik sırasıyla ş nlardır;**

ga (der); efendi, ağa

lkanna (die); al kına

l in (der); altın; eski Rus bakır

parası

skarış (der); asker, Arapça askerî (Türkçe üzerinden Almanca'ya geçmiştir). bugün bir polis terminolojisidir.

5. Atabeg (der); atabey

aman (der); Kazakların askeri

yada aşiret lideri.

7 *airam* (der); bayram

balkanisieren; bir ülkeyi küçük kısımlara ayırmak, parçalamak

alkanologe (der); Balkan uzma-

nı

alkonologie (die); Balkan bilimi (logie; bilim Latince'den, balkan Türkçe'den alınmıştır)/ *and* (die) - *ande* - *anda*; Viyana'da bir yeniçeri bando takımı esir alındığında, Viyanalıları bu grubu Bande, Banda olarak tanımladı. Bu kelime bugün Jazzband; caz orkestrası gibi tanımlar buradan gelmedir.

11. Bassa veya der Wascha (der);

paşa (artık kullanılmıyor, yerine Pascha geçmiş)

eg; veya der *ei* (der); bey

eglerbeg (der); Beylerbeyi

ek aschi der ; Bektaşî

ergama der Bergama halı (el

dokusu, geometrik figürlü)

ergamo e (die); Bergama ar-

mudu

7 *hagrın* (das); taft, sığı (sırma)

er isch (der); derviş

i an (das); veya *i an der* ;

devlet danışma kurulu

20. Dolma (der *dolma eme i*

olman (der); dolaman; (eski

Türk pantolonu)

olme scher (der); (dolmetsc-

hen, Dolmetsch) tilmaç, dilmaç

ner (der); döner

nerkebab (der); döner kebab

fendi (der); *ffendi* (der); Efen-

di (Türk yüksek bürokratına hitabet ve unvan)

n ari (das); entari

7 *ellache der* ; çiftçi, fellah (kö-

kü Arapça olan bu kelime Almanca'ya Türkçe'den geçmiştir)

erman der ; ferman (aslî Fars-

ça olan kelime Türkçe'den Almanca'ya geçmiştir)

es; Fas'ın şehri Fes

e (der); fes

Gia r (das); gavur

Gile (das); yelek

adschi der ; hacı; Arapça aslı

hacı, Türkçe üzerinden geçmiştir.

amam (der); hamam

ammal (der); hamal, Arapça

hamâl, Türkçe üzerinden geçmiştir.

an m (die); hanım (Türk ve

Fars kadınlarına nezaketli hitap şekli)

7 *arem* (der); Harem, Arapça ya-

saklı anlamındaki bu kelime Türkçe'den geçmiştir

armalin das T rkenro

dasn (Türk kırmızısı)-; bitki özü kırmızısı; Arapça harmal

armalin dass yada *T rkenro*

das bitki özü (kök) kırmızısı, Türk kırmızısı

enna die ; kına, Arapça henna, Türkçe üzerinden alınmıştır

ereke (der); Hereke (halısı)

odcha der ; hoca, Farsça asıllı bu kelime de Türkçe üzerinden alınmıştır.

orde (der); sürü, Almanca'da vahşiler sürüsü, düzensiz sürü anlamında, orijinal Türkçesi; ordu.

lchan (der); İlhan, Moğol yöneticisi-sultani

rade (der); irade, padişah fermanı, şaşmaz istek

Şani schar (der); Osmanlı kara asker Yeniçeri

7 *Şani scharenm sik die* askeri müzik

Şaschmak (der); yaşmak (Almanca'da yaşmak zengin Türk kadınlarının örtüsü).

Şas ik veya *as ik* (der); yastık (Almanca'da oturma yada alta alınan halılı saman yastık anlamında)

Şa agan (der); yatağan, kıvrımlı Yeniçeri palası

Şirmilik (der); yirmilik (gümüş para)

Şogh r (die); yoğurt

Ş re (die); yurt (Orta Asya Türk keçe çadırı)

Ş r k veya *r k* (der); Yörük halı

Kaffe (der); Kahve, Arapça asıllı qahva (menşee itibariyle şarab anlamına gelmekte) bu kelime Türkçe üzerinden geçmiştir

Kaf an (der); 1-kaftan, 2-Almanca'da mecaz olarak hakir görme anlamında uzun bol elbise

7 *Kalm ck* (der); Batı Mongolca çift taraflı yünlü bez, Türkçe'de geri kalmış demek

Kal ak (der); kalpak, yüksek Tatarca'da kuzu derisinden yapılmış şapka

Kan sch (der); kayış kamçı

60. Kapu - Kapu (*das*); Osmanlı'da resmi makam, daire

Karabach, *Karabagh* (der); Azerbaycan-Karabağ el halısı

Karba sche (der); kırbaç

karba schen; kırbaçlamak

Karab ran (der); kara boran; Türkistan'daki yazın çıkan sürekli kum fırtınası, türkotatarca

Karag s (der); Karagöz

66. Karakal (der); Karakal (Türkiye vaşakı)

7 *Ka iar* (der); havyar

Ka ass, *Ka asse*, *der* ; Arapça aslı kavvas, Osmanlı İmparatorluğu zamanında konsolosluk ve diplomatik temsilcilikleri koruyan polis birimi.

Ka seri (der); Kayseri halı (orta kalitede, basit, küçük halı)

7 *Kebab* (der); kebab

7 *Kefir der* süt mayası, kımız

7 *Kelek* (*das*); kelek; hayvan postundan şişme tulumbayla taşınan Sal

7 *Kelim* (der); kilim

7 *Kefir* (der); kefir; inek sütünden yapılan az alkollü tatar içkisi

7 *Kemalism s* (der); Kemalizm

7 *Kemalis* (der); Kemalist

77. *kemalis isch*; kemalistce

7 *Khan* (der); kağan, han

7 *Khana* (*das*); hanlık, kağan ili

Khedi e (der); *hidi* (1867-1914 yılları arası Mısır valisi, sultan naibi)

Kiosk (der); bahçeli ev anlamında köşk, bugünkü Almanca'da gazete, sigara vs. satılan küçük büfe olarak kullanılıyor

Kişme (*das*); kısmet (Arapça asıllı "kısmet" Türkçe'den alınmıştır)

Koffein (*das*); Kafein (kahveden türetilmiştir)

Konak (der); konak, palas; Osmanlı'da daire binası (adliye, hükümet konağı vs.).

Kon a (der); (Konya) seccade; St76. Kemalist

K r (der); Groschen (m); kuruş

Liman (der); liman; Karadeniz kıyılarında deniz kulağı şeklindeki sahil.

Lok m (das); lokum

Lira (die); Lira

akramee (das); makrama, Arapça asıllı kelime Türkçe'den geçmiştir, Arap halı ilmik tekniği

amel cken (die); Memlükler, Kölemenler, Arapça memlük (asker yada

Sof a (der); softa; din öğrencisi
S ahi (der); sipahi; Türk atlı
askeri.

S l an (der); sultan, Arapça
aslı sultân, Türkçe'den Almanca'ya geç-
miştir.

Taf (der); taft; astar, sırma
Tscha sch (der); çavuş; (tarihi)
hassa alayında bir astsubay rütbesi.

Tschib k (der); çubuk; sigara
ağızlığı

T gh (der); tuğ
T li an (der), *T li ane die* ,
T l e (die); Lale

7 *T rban* (der); türban (Farsça
asıllı kelime Türkçe üzerinden Alman-
ca'ya geçmiştir.

T rkmene (der); Türkmen halı

T rbe (die); türbe

T rkiş das ; türkiz (mavi-ye-
şil) renk tonu

T rkiş der ; mavi-yeşil (tür-
kiz) renkli değerli taş

rkişen türkiz renge boyamak
rkişfarben, -farbig türkiz

renkli

rkişgr n; türkiz yeşil

Ulan (der); ulan; Almanca'da
mı raklı s ari olarak kullanılıyor.

Ulema (der); ulema; Arapça
asıllı kelime Türkçe'den geçmiştir.

147. *Wali* (der); *Weli* (der); vali,

niştir. 1,5 milyon kelime hazinesi olan Almanca'da 200 adet öz Türkçe kelime az görülmemelidir, zira Türkler asırlar boyu (Selçuklulardan Cumhuriyete kadar) Arapça ve Farsça karışımı bir dil kullanmakla (Osmanlıca) kökeni Arapça ve Farsça olan yüzlerce kelimenin Alman diline olduğu gibi diğer yabancı dillere de geçmesine ayrıca köprü olmuştur.

Bu makalede tüm kültürel boyutlar irdelenmiş, bunun yanında sadece öz Türkçe olan kelimeler dikkate alınarak, Almanca'ya geçen Türkçe kelimeler tespit edilmiştir.

NOTLAR

¹ Almanca Metin;

der Türk ist komen auff die ban
acht hört wie er thut hausen
laßtniederselben Weib und Mann
schrecklicher weiß viel tausend
spißt, pfält die Menschen groß und klein

² Almanca metni: Freu dich du edles Wien/Daß
du wieder worden frei/Wie ist dir doch zu Sinn/Daß
du der Türken Tirannei/Befreit, gleichsam lebst
aufs neu?/All Furcht ist nun dahin.

KAYNAKÇA

Abdullah, M. S., (1981), *Geschich e des slams in e schland*, Hrsg. Fitzgerland Michael u.a.: Reihe Islam und westliche Welt. Band 5. Graz, Wien, Köln

Cosack, Carl Johannes, (1871), *Z r li era r der T rkengebe e im Und 7 Fahrh nde n Z r Geschich e der e angelischen asce ischen Li era r in e schland in ei rag r Geschich e des chris lichen Lebens ie r l r- nd Li era r- geschich e* Hrsg. C. J. Cosack. Basel, Ludwigsburg. S. 163-243

Heller, Hartmut, (1986), *T rken a fen m 7 ein ergessenes ka i el der nkischen be lker ngsgeschich e S n Gla bensfl ch linge nd Gla bensfremde in ranken Seminar des rankenb ndes om - Ok ober* S. 255-271

Knappe, Emil, (1949), *ie Geschich e der T rken redig in Wien in ei rag r Kl rgeschich e einer S ad ahrend der T rken ei*. Wien

Lendle, Otto, (1986), *edi eranne Kl ren nd ihre ss rahl nga fda e sche r ei ra- ege m al griechisch-, la einisch-, i alienisch-, fran -, nd arabisch-de schen S rachkon ak* Marburg

Lind, Richard, (1982), *Luthers Stellung zum Kreuz- und Türkenkrieg*. Giessen 1940

Özyurt, Şenol, (1972), *ie T rkenlieder nd das T rkenbild in der de schen olks bertiefer ng om bis m Fahrh nder München*

Pfeiler, Hasso, (1956), *as T rkenbild in den de schen hroniken des Fahrh nder s Frankfurt Main, Universität, philos. Fak., Diss.*

Plessner Helmuth, (1992), *ie ers a e e a i- on ber die oli ische erf hrbarkei b rgerlichen Geis es*. 4. Auflage, frankfurt a/M.: Suhrkamp

Ploetz, Karl, (1972), *a da en der Wel gesc- hich e*. 31. ergänzte Auflage. Ploetz Verlag, Würzburg

Posta Gazetesi, 23.09.2002

Schilling, A., (1895), *ie inf hr ng der T r- kenglocke in order s erreich*, Freiburger Diözese- narchiv 24

Schreiber, Georg (1938), *as T rkenmo i nd das de sche olks m In: olk nd olks m Jahrbuch für Volkskunde in Verbindung mit der Görres-Gesellschaft*. München

W. Holsten W., Luther Martin, (1936), *Schrif- en ider den nd T rken*. Bd III von Martin Luther, ausgewählte Werke, Hrsg. H. H. Brochert u. G. Merz, München

Sözlükler

er grosse den W r erb ch nd Lei faden- den der de schen c ie- T e O Tc- 7 T T T illirl, ese- T c